

TERRORISM: HISTORICAL EVOLUTION AND THE PROCESS OF ISLAMIC RADICALIZATION

Rareș-Iulian ORJAN

Studii de Securitate Globală

**Facultatea de Științe Politice, Filosofie și Științe ale Comunicării
Universitatea de Vest din Timișoara**

ABSTRACT

TERRORISM IS AN ONGOING PROCESS WITH MULTIPLE IMPLICATIONS IN AN INCREASINGLY INTERDEPENDENT AND INTERCONNECTED WORLD. THIS PAPER AIMS TO ANALYZE AND PRESENT TWO OF THE PROCESSES UNDERLYING THE CONTEMPORARY TERRORISM, NAMELY: THE EVOLUTION OF TERRORISM FROM A HISTORICAL POINT OF VIEW WITH THE EXEMPLIFICATION OF ITS FORMS OF MANIFESTATION AND THE ISLAMIC RADICALIZATION. THE ACADEMIC RESEARCH EMPHASIZES THE MAIN IMPLICATIONS AND PARTICULARITIES OF THE EVOLUTIONARY PROCESS OF TERRORISM FROM THE BEGINNING, IN ANTIQUITY WHERE WE ENCOUNTER THE FIRST-BORN TERRORIST GROUPS, THE ASSASSINS SICARIO AND NIZARI, TO THE FRENCH REVOLUTION FROM 1789 AND THE CREATION OF STATE TERRORISM, TO ETHNIC SEPARATIST TERRORISM AND MODERN TERRORISM FROM OUR DAYS. THOSE PHASES INDICATES AN EVOLUTIVE PHENOMENON WHICH IT'S FAR FROM OVER, IF WE TAKE INTO CONSIDERATION THE ISLAMIC RADICALIZATION PROCESS THAT ACHIEVED AN INCREASINGLY PRONOUNCED CHARACTER DUE TO THE TECHNOLOGICAL ADVANCE AND THE EMERGENCE OF HOMEGROWN TERRORISM. IT'S EUROPE THREATENED BY TERRORISTS WITHIN ITS BORDERS? A PART OF THOSE WHO ARE BORN AS DESCENDANTS OF MUSLIMS AND RAISED IN THE EUROPEAN CULTURE ARE PRONE TO ISLAMIST RADICALIZATION AND VIOLENT ACTIONS, AS THEY FAIL TO ADAPT TO THE SOCIAL AND POLITICAL ORDER FROM THEIR HOST COUNTRIES. WILL THE EUROPEAN STATES BE ABLE TO CREATE COPING MECHANISM AGAINST ISLAMIST RADICALIZATION?

KEYWORDS: *TERRORISM, TERRORIST WAVES, ISLAMIC RADICALIZATION, IDEOLOGICAL PROPAGANDA, SELF-RADICALIZATION, ANARCHISM, ANTI-COLONIALISM, HOMEGROWN TERRORISM*

METODE

Metoda utilizata pentru prezentarea și evidențierea evoluției fenomenului terorist și a procesului de radicalizare este una catitativă, demersul științific fiind unul pur teoretic, prin intermediul căruia se dorește analizarea și prezentarea succintă a evoluției istorice a terorismului și a principalelor caracteristici ale procesului de radicalizare. Pentru relevanța datelor colectate și pentru realizarea unei analize cât mai succinte și concrete am folosit metoda selectivă a datelor, care a urmărit analizarea unei colecții de articole și cărți scrise de autori sau cercetători ai problemicii fenomenului terorist.

INTRODUCERE

Problematica securitară a fenomenului terorist reprezintă în continuare o provocare, atât conceptuală pentru experții și teoreticienii disciplinei relațiilor internaționale și studiilor de securitate, cât și una tangibilă pentru persoanele însărcinate cu misiunea de a preveni și combate manifestațiile acestui fenomen socio-politic și cu particularități religioase. Dat fiind complexitatea și implicațiile sale, în momentul de față nu există o definiție universal acceptată a acestui concept eluziv. Cu toate acestea, există o serie de particularități pe care le regăsim la majoritatea definițiilor furnizate de teoreticieni în domeniu, precum: violența, teroarea, frica, motivația politică sau ideologică și realizarea de victime din rândul non-comatanților.

În ceea ce privește procesul radicalizării islamice acesta a dobândit un caracter tot mai pronunțat odată cu internaționalizarea fenomenului terorist și cu apariția mai multor mijloace de recrutare și îndoctrinare a potențialilor adepți. Un aport considerabil îl au în prezent rețele de socializare și internetul, prin intermediul cărora grupările teroriste conduc o amplă campanie de radicalizare și propagandă ideologică. Având la bază o serie de particularități, printre care, promovarea pozitivă a ideologiei salafiste, instigarea la violență și acte de terorism sau inocularea unei false credințe, procesul de radicalizare îi vizează în principal pe tinerii occidentali proveniți din comunități musulmane, din cadrul cărora tot mai multe cazuri s-au evidențiat în ultimii ani pe continentul european.

EVOLUȚII ȘI FORME ALE FENOMENULUI TERORIST

Nu există niciun un dubiu cu privire la faptul că terorismul este un fenomen exclusiv islamic sau un fenomen cu o istorie îndelungată, mulți experți în domeniu consideră că acesta poate fi asociat cu o tactică neutră, care deși nu este acceptată, și-a găsit refugiul în rândul militanților care îmbrățișează ideologii politice sau religioase, altele decât pacifismul, fiind întâlnit, atât în rândul statelor cu regimuri autoritare, Irak, Afghanistan, Siria, cât și a celor democratice. Terorismul deține o istorie vastă, bazată pe motivații ideologice, fie ele religioase sau politice, care de-a lungul timpului au revelat faptul că acesta reprezintă expresia amenințării prin violență, distrugerii, intimidării și extorcării. Scopurile sunt diverse, de la introducerea unui subiect pe agenda internațională și promovarea unei ideologii, precum cea islamică, până la slăbirea instituțiilor publice, a statului de drept și implicit a democrației.¹

Privind retrospectiv putem spune că terorismul este un fenomen care datează cu mult înainte ca lumea în care trăim să devină atât de interdependentă și interconectată cum este astăzi. Mulți autori de specialitate plasează originea acestui concept în civilizația greacă și romană din anul 44 î.Hr., unde terorismul a îmbrăcat forma tiranicidului, cel mai elocvent exemplu în istoria universală fiind asasinarea împăratului roman Iulius Cezar. Cu toate acestea cei mai mulți autori consideră că germenii primelor acte de terorism corespund mișcărilor de eliberare a evreilor de sub ocupația romană din secolul I d.Hr. Acestea erau realizate de către un grup de asasini denumiți sicari care reprezentau o facțiune radicală a zeloților, un grup de evrei ce manifestau un fanatism și o credință neștirbită față de Dumnezeu. Aceștia se remarcă prin utilizarea de tactici teroriste împotriva stăpânirii romanilor și pentru uciderea colaboratorilor evrei ai acestora. O altă grupare teroristă, considerată ca fiind succesoarea sicarilor și reprezentativă în Orient, a fost cea a sectei Nizari, care erau cunoscuți pentru asasinatelor politice la comandă și pentru modul de operare. Aceștia realizau asasinatelor în zone publice sau aglomerate, iar datorită fanatismului manifestat erau dispuși să-și sacrifice propria viață pentru îndeplinirea misiunii asumate. Dat fiind numeroasele acțiuni motivate politic sau

¹ Mats Fridlund, “Terrorism: a very brief history”, *The Conversation*, 2019, <https://theconversation.com/terrorism-a-very-brief-history-107538>, accesat în 08.05.2021

religios, putem spune că asasinii au reprezentat primii teroriști atestați istoriei, fiind cunoscuți și ca teroriștii antici.¹

Mișcările de emancipare socială și culturală specifice epocii iluministe, au determinat pe lângă o răspândire a culturii în masă și o nouă etapă în evoluția fenomenul terorist. Astfel, un moment cheie în evoluția terorismului este reprezentat de Revoluția Franceză din 1789, când terorismul devine asociat cu termenul de teroare, o stare ce caracteriza situația socială și politică din acea perioadă. Sfârșitul monarhiei și preluarea puterii de către grupul iacobinilor a determinat făurirea unei noi ordini sociale și politice bazate pe teroare. Aceasta își va atinge apogeul în timpul guvernării lui Robespierre, când teroarea și violența vor deveni sistematizate și susținute de stat prin pârgurile sale, creând o nouă formă, cea a terorismului de stat care reprezintă fundamentul concepției contemporane a terorismului.²

Ca fenomen internațional terorismul a fost adus în discuție pentru prima dată în Belgia, unde a fost abordat din punct de vedere legal, prin introducerea în anul 1856 în Codul Penal a clauzei atentatului. Mai târziu, în anul 1925, s-a încercat pentru prima dată definirea acestuia din punct de vedere juridic de către Academia de la Haga. Această încercare a fost reluată ulterior în cadrul Conferinței de la Copenhaga din 1935, unde s-a concretizat și o definiție a terorismului care pune accent pe protejarea vieții și integrității fizice a oficialităților, vizând implicit manifestațiile care puteau crea o stare de teroare asupra comunității și deranja relațiile dintre state.³ Toate acestea au culminat în cele din urmă cu adoptarea la 9 decembrie 1985 de către ONU, a rezoluției care condamnă actele teroriste, catalogându-le ca “acte criminale” și definindu-le ca o violență premeditată, motivată politic, îndreptată împotriva unor obiective necombatante și manifestată de subgrupuri naționale sau agenți clandestini care urmăresc să influențeze un anumit mediu.⁴ Ulterior ca urmare a atacurilor din 11 septembrie 2001, în regim de urgență Adunarea Generală și Consiliul de Securitate al ONU, au adoptat rezoluțiile 56/1, 1368 și 1737, prin care condamnă și fac apel la cooperarea internațională pentru prevenirea și eliminarea actelor teroriste.

În pofida celor prezentate mai sus, un lucru rămâne cert, definirea terorismului reprezintă în continuare o provocare datorită complexității, evoluției și a implicațiilor sale, motiv pentru care în prezent există o multitudine de definiții și interpretări, realizate din perspective diferite, iar asocierea terorismului cu fundamentalismul islamic face misiunea și mai grea, lărgindu-i spectrul de acțiune. Autori consacrați în domeniu, precum Lawrence Freedman definesc terorismul pe baza evenimentelor din 11 septembrie 2001, ca simptom al unui conflict mai larg, o tactică folosită pentru a capta atenția și a pune un subiect pe agenda națională sau internațională. Tot el este cel care afirmă tentația pe care această “ideologie” a cruzimii o reprezintă pentru statele slabe, fiind văzută ca o opțiune asimetrică și atractivă pentru a influența balanța de putere și a reduce din influența statelor dezvoltate.⁵ Acesta prevede o probabilitate crescută a atacurilor teroriste sponsorizate de state, chiar mai mare decât în cazul celor comise de grupările teroriste neafiliate, deși în cele mai multe cazuri greu de dovedit sunt destule exemple în acest sens în țări din Orientul Mijlociu.

¹ Andreea Prican, “Teroare, de la sicari la iacobini”, *Intelligence.sri*, 2021, <https://intelligence.sri.ro/teroarea-de-la-sicari-la-iacobini/>, accesat în 08.05.2021

² Arădăvoaice Gh., Iliescu D., Niță L.D. *Terorism, antiterorism, contraterorism*. București: ANTET, 1997, p.55.

³ Marian Alexandru, “Reglementarea terorismului prin acte de drept intern și internațional”, *Juridica*, Volumul 5, Nr. 2, 2016, <https://bit.ly/3tyXC6c>, accesat în 08.05.2021

⁴ Stăncilă Mirela și Atanasiu Lucian, “TERORISMUL — RĂUL DIN UMBRĂ AL ÎNCEPUTULUI DE SECOL”, București: Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, 2014, pp. 18-20

⁵ Lawrence Freedman, “Viitorul războiului. O istorie”, 2019, București: Editura Kronika, p. 251-254

Terorismul ca fenomen global a cunoscut de-a lungul timpului o serie de evoluții și transformări. În epoca modernă au fost identificate patru valuri sau perioade distincte ale terorismului, care au durat de regulă între trei sau patru decenii, printre acestea numărându-se: valul anarhiștilor, valul anti-colonial, valul noii stângi și valul religios. În ceea ce privește primul val, acesta este specific anilor 1880, moment în care terorismul era identificat cu acțiuni întreprinse de extremiști din diverse grupări anarhiste sau naționaliste, motivate în principal ideologic și de interese politice. În perioada anilor 1880, Rusia a fost considerată avangarda mișcărilor anarhiste din Europa, unde grupul anarhist Narodnaya Volya format dintr-o minoritate de aproximativ 4000 de adepți a reușit să creeze o tensiune generală la nivelul societății și o stare cvasi-revoluționară într-unul dintre cele mai puternice state polițienești din acea perioadă. Pe lângă acestea grupul anarhist a reușit să învrăjbească societatea civilă împotriva statului, să împiedice aplicarea reformelor și nu în ultimul rând să-l asasineze pe țarul Alexandru al II-lea. Putem afirma fără nicio urmă de îndoială că acțiunile întreprinse de Narodnaya Volya au avut o contribuție majoră în creșterea instabilității vechiului regim, reprezentând, atât o etapă premergătoare, cât și un model pentru mișcările revoluționare din 1905 și 1917 care vor determina instaurarea bolșevismului în Rusia.¹

Spre deosebire de Rusia, în Franța mișcările anarhiste au îmbrăcat forma unui anarho-sindicalism, adepții acestei mișcări infiltrându-se în sindicalele franceze care erau organizate în cadrul unui consiliu denumit *bourses du travail*. Până în anul 1895 grupurile anarhiste au reușit să își impună controlul asupra acestei structuri, transformând filosofia sindicalistă într-una militantă și dedicată distrugerii capitalismului, a statului și preluarea fabricilor și utilităților. În consecință, sindicatele dobândeau o dublă funcție, cea de organ de luptă în cadrul sistemului politic existent și cea de organ administrativ pentru perioada de reconstrucție post-conflict. Toate acestea urmau să fie realizate prin crearea unei tensiuni continue, care să genereze în cele din urmă o grevă generală ce va determina căderea sistemului capitalist. Deși au existat numeroase greve încununate cu succese parțiale în Franța, Italia sau Spania, nu s-a formalizat niciodată o greva generală care să răstoarne ordinea socială existentă din perioada respectivă. Trebuie evidențiat faptul că aceste mișcări au avut o atractivitate deosebită în rândul intelectualilor vremii. Nume precum: Georges Sorel, Gustave Courbet, Camille Pissarro, Octave Mirbeau sau Oscar Wilde au aderat și susținut, chiar dacă nu în totalitate, ideile promovate de această ideologie.

Dintre toate țările europene, în Spania anarho-sindicalismul s-a integrat cel mai bine la nivelul societății. Pentru o lungă perioadă mișcarea anarhistă din această țară a fost cea mai numeroasă și puternică din lume, aici fiind fondat și primul ziar anarhist, *El Porvenir*. Cei mai atrași de această mișcare erau muncitorii din fabricile situate în Barcelona și alte orașe catalane, alături de țărani săraci care se confruntau cu grave dificultăți financiare. Aceștia din urmă erau motivați și se lăsau îndoctrinați de speranța unui trai mai bun și a unei societăți mai echitabile, pe care această mișcare le-o promitea. Precum în Franța sau Italia și în Spania mișcarea anarhistă era împărțită în două paliere, insurecție și terorism.² Trebuie adus în atenție faptul că exemple ale „terorii anarhiste” au fost prezente nu doar în Rusia sau țări din Europa, ci și pe alte continente cu mult înainte primului val. Spre exemplu, Statele Unite al Americii au experimentat asemenea manifestații întreprinse de grupări precum Fii Libertății, care urmăreau prin acțiuni teroriste abrogarea prevederilor Stamp Act sau Ku Klux Klan (KKK). Născut inițial

¹ Astrid von Borcke, “Violence and Terror in Russian Revolutionary Populism: the Narodnaya Volya, 1879-83”, în: Wolfgang J. Mommsen și Gerhard Hirschfeld (eds.), *Social Protest, Violence and Terror in Nineteenth- and Twentieth-century Europe*, Londra: The MacMillan Press LTD, 1982, pp. 48-

² Arif Dirlik, George Woodcock, Franklin Rosemont și Martin A. Miller, "anarchism", *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/anarchism>, accesat în 09.05.2021.

ca o mișcare de rezistență împotriva reconstrucției de după Războiul de Secesiune, KKK a devenit vehiculul luptei pentru supremația albilor, acțiunile sale fiind caracterizate de violențe și asasinat politice îndreptate împotriva oamenilor de culoare și a republicanilor care doreau să sporească drepturile acestora.¹

Putem aprecia că primul val al terorismului a fost unul caracterizat de o violență situată dincolo de limitele morale, fiind înlăturată distincția dintre combatanți și non-combatanți, în care majoritatea acțiunilor au implicat asasinat politice. Unul dintre cele mai importante exemple care a generat consecințe majore în plan internațional a fost asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand la Sarajevo de către anarhistul sârb Gavrilo Princip. Toate aceste acțiuni au culminat cu declanșarea unor evenimente extreme în plan politic și social, care vor continua și după încheierea Primei și celei de-a Doua Conflagrații Mondiale, când terorismul revine la conotații revoluționare, reprezentând un factor determinant în obținerea independenței politice a unor țări din afara spațiului european. Deși încheierea Primului Război Mondial și semnarea păcii de la Versailles aduceau speranța unei perioade de calm, evenimentele care au succedat au dovedit însă contrariul, pregătind terenul pentru cel de-al doilea val terorist și anume cel anti-colonial.

Procesul de formare a statelor naționale prin adoptarea la nivel internațional a principiului autoderminării nu a putut fi realizat fără a întâmpina opoziție din partea intereselor divergente care se opuneau noii ordini mondiale. Spre deosebire de tacticile folosite de primul val, cel de-al doilea val terorist s-a concentrat în principal pe subminarea statului prin eliminarea sistematică și asasinat îndreptate împotriva forțelor de ordine, în special a poliției. Odată eliminați, guvernul era nevoit să-i înlocuiască pe aceștia cu trupele militare, care doar prin simpla lor prezență creștea starea din tensiune, iar în cazul unor revolte civile, teroriști mizau pe o reprimare violentă din partea armatei, fapt ce aducea și mai multă susținere publică cauzei lor.² Procesul de liberalizare națională de după cel de-al Doilea Război Mondial a determinat apariția mai multor mișcări anti-coloniale care s-au coagulat în jurul unor concepte precum naționalism, etnicitate, multiculturalitate și diversitate. Privind retrospectiv putem observa că mișcările anti-coloniale au avut un caracter hibrid, având la bază pe de-o parte ideologia, vocabularul și ideile provenite din occident, prin intermediul cărora contestau ordinea existentă, iar pe de altă parte identitatea culturală, diversitatea și limbile materne care erau promovate în detrimentul celor impuse de puterile coloniale.³ Toate acestea au influențat apariția unor grupări extremiste, precum: EOKA (Ethniki Organosis Kypriou Agoniston) organizație paramilitară din Cipru sau Frontul de Eliberare Națională din Algeria (FEN), cea din urmă reprezentând principala forță în lupta pentru independența țării. Principala armă utilizată de această organizație pentru a-și îndeplini obiectivele era violența combinată cu tactici teroriste, precum tortura și asasinat. În paralel, din partea opoziției acționa împotriva independenței Algeriei, Organizația Armatei Secrete. Aceasta reprezenta un grup paramilitar francez care s-a evidențiat în Războiul de Independență al Algeriei prin atacuri cu bombe și asasinat îndreptate împotriva civililor și susținătorilor FEN. Violențele interne întreprinse de cele două organizații au evoluat într-o insurgență, în cadrul căreia principalele victime au fost

¹Jonathan M. Bryant, "Ku Klux Klan in the Reconstruction Era", *New Georgia Encyclopedia*, 2002, <https://www.georgiaencyclopedia.org/articles/history-archaeology/ku-klux-klan-reconstruction-era>, accesat în 09.05.2021.

²David C. Rapoport, "The Four Waves of Rebel Terror and September 11", *Anthropoetics*, vol. VIII, nr.1, 2002, <http://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/#b19>, accesat în 09.05.2021.

³Yatana Yamahata, "Decolonising World Politics: Anti-Colonial Movements Beyond the Nation-State", *E-INTERNATIONAL RELATIONS*, 2019, <https://www.e-ir.info/2019/12/15/decolonising-world-politics-anti-colonial-movements-beyond-the-nation-state/>, accesat în 08.05.2021.

statul, cu instituțiile sale și populația indigenă.¹ În ceea ce privește EOKA, principalul actor al luptei anti coloniale din Cipru, aceasta a inițiat în anul 1950 o luptă pentru realizarea enozei, care reprezenta o mișcare de unificare a comunităților grecești din afara granițelor statului elen. Precum și în cazul altor grupări anti-coloniale, și în cazul acesteia principale activități gravitau în jurul violențelor și atacurilor cu bombe îndreptate împotriva oficialilor guvernamentali. De asemenea, s-a încercat mobilizarea populației civile împotriva militarilor și prezenței britanice, acțiune urmată ulterior de o serie atacuri și asasinat îndreptate împotriva forțelor de ordine elene care erau împotriva enozei.²

Al treilea val terorist a reprezentat o îmbinare între naționalism și radicalism, dând naștere unor grupări etnice sau separatiste care au determinat apariția „Noii Stângi”. Acestea erau formate din minorități naționale motivate ideologic sau private de anumite drepturi, cum ar fi Organizația pentru Eliberarea Palestinei, Frontul de Eliberare din Quebec, Hizballah din Liban, grupul separatist Basc (ETA), grupul paramilitar IRA din Irlanda, Frontul de Eliberare Națională din Corsica etc.³ Terorismul etnic sau separatist reprezintă una dintre cele mai răspândite forme de terorism de pe continentul european, care s-a edificat pe baza tensiunilor și bulversărilor din cea de-a doua jumătate a secolului XX și prin care o populație minoritară dintr-un stat este dirijată de grupuri organizate intern sau din alte state într-o luptă pentru separarea unor regiuni pe criterii teritoriale etnice. Pe lângă faptul că reprezintă un factor de risc major la adresa securității naționale, aceste mișcări au implicații grave asupra stabilității regionale, influențând declanșarea unor acțiuni anti-guvernamentale și în alte state vecine.⁴ La sfârșitul secolului XX, principalele cauze care au favorizat apariția acestui tip de terorism pe continentul european și mai ales în zona Balcanilor au fost legate de schimbările în plan politic și ideologic, precum: sfârșitul comunismului, căderea zidului Berlinului și reafirmarea problematicii minorităților în mai multe țări din Estul Europei, printre care, Bosnia, Kosovo sau Armenia. Din cauza numărului semnificativ de minorități prezente, aceste state au devenit susceptibile acestui tip de terorism, fiind pus în practică datorită escaladării diferențelor dintre etnii. Metodele folosite de grupările etnice pot fi considerate ca fiind teroriste, acestea implicând violență extremă, asasinat, atacuri cu bombe, tortură și producerea de victime din rândul non-combatanților. Toate aceste manifestații au evoluat în cele din urmă în genocid, crime împotriva umanității și încălcări grave a legilor și cutumelor războiului, afectând grav nu doar situația internă din țările respective, ci și cea din regiune. La momentul respectiv comunitatea internațională a hotărât și reacționeze, atât politic și militar, prin intervenții umanitare în zonele de conflict, cât și juridic. La solicitarea comunității internaționale, prin intermediul Consiliul de Securitate al ONU au fost înființate instituții specializate cu responsabilități în analizarea și judecarea evenimentelor produse de aceste grupări teroriste, una dintre acestea fiind Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie. Acesta a fost înființat pentru a ancheta ororile săvârșite în conflictul armat din fosta Iugoslavie și avea scopul de a urmări penal patru categorii de infracțiuni: încălcări grave ale Convenției de la Geneva

¹ Lincoln Krause, “A War to the Death’: The Ugly Underside of an Iconic Insurgency”, *War on the Rocks*, 2019, <https://warontherocks.com/2019/04/a-war-to-the-death-the-ugly-underside-of-an-iconic-insurgency/>, accesat în 08.05.2021.

² Paul Sant Cassia, “Martyrdom and witnessing: Violence, terror and recollection in Cyprus”, 2017, pp. 24-26, doi: 10.1080/09546559908427494, accesat în 08.05.2021;

³ ***, “Terorismul - istoric, forme, combatere”, *Culegere de studii*, București: Editura Omega, 2001, p. 25.

⁴ Stephane Lefebvre, “Perspectives on Ethno-Nationalist/ Separatist Terrorism”, *Conflict Studies Research Centre*, pp.1-4, 2003, https://www.files.ethz.ch/isn/39989/06_Aug.pdf, accesat în 08.05.2021

din 1949 (art.2), încălcării grave ale legilor și cutumelor de război, genocidul (art.4) și crime împotriva umanității (art.5).¹

Concomitent cu evoluția terorismului etnic sau separatist și odată cu creșterea interdependențelor dintre state, își face simțită prezența terorismul internațional. Această formă a terorismului a fost creată de organizațiile teroriste care acționau dincolo de frontierele propriilor state și pentru care acestea reprezentau doar adăposturi și baze operaționale din cadrul cărora colectau fonduri și plănuiau atacuri. Printre adepții acestui tip de terorism se numără membri Frăției Musulmane, Organizația Tigrilor Tamil, Al-Qaida, OEP etc. Cele mai cunoscute atentate teroriste de acest tip rămase în istorie sunt cele realizate de Frontul Popular pentru Eliberarea Palestinei, specializați în deturnarea de avioane pentru a atrage atenția asupra cauzei palestinienilor, Septembrie Negru, organizație responsabilă de masacrul comis la Jocurile Olimpice de la Munchen din 1972 împotriva echipei olimpice a Israelului² sau Al-Qaida, pentru cel mai grav atentat terorist din istoria Spaniei. Ultimul dintre acestea a avut loc la 11 martie 2004 la Madrid și a presupus declanșarea unei serii de atacuri premeditate cu bombe care au distrus 4 trenuri, au ucis sute de oameni și au rănit alte câteva mii. Toate acestea au reprezentat și un succes al teroriștilor în plan politico-militar, determinând retragerea Spaniei din cadrul coaliției militare din Irak.³

Ultima evoluție majoră a terorismului internațional are loc la începutul secolului XXI și a fost determinată de atacurile kamikaze din 2001 asupra clădirii Pentagonului și a World Trade Center din SUA. Această acțiune a fost considerată drept o declarație de război împotriva valorilor occidentale și a Statelor Unite ale Americii, bastionul luptei împotriva terorismului contemporan. Terorismul islamist sau religios corespunde valului patru terorist și reprezintă cea mai periculoasă și violentă formă de terorism cunoscută până în prezent. Cu toate că este puternic mediatizată și studiată, efectele sale sunt greu de combătut datorită fanatismului și îndoctrinării a celor care o practică. Aceștia sunt motivați de ideologia jihadului și promovarea fundamentalismului religios, care a înlocuit naționalismul întâlnit în cadrul terorismului etnic sau separatist. Fundamentalismul islamic salafist sau wahhabit din zilele noastre reprezintă o manifestație sau un act de protest cu caracter violent îndreptat împotriva valorilor democrațiilor liberale, considerate de aceștia contrare religiei lui Mahomed. De asemenea, putem aprecia că salafii se opun unor elemente occidentale, precum partidele politice, alegerile, constituția sau economia de piață.⁴ Pentru aceștia, Jihadul sau “războiul sfânt” reprezintă scopul suprem, bătălia fiind purtată în două planuri, unul intern, purificarea islamică/musulmană îndreptată împotriva liderilor arabi considerați corupți și vinovați pentru decăderea islamului și unul extern împotriva inamicilor din afară, țări precum SUA sau Israel, considerate vinovate pentru situația decadentă a statelor arabe.⁵ Toate acestea urmăresc restaurarea califatului islamic și a ordinii de odinioară a lumii musulmane, care se încearcă a fi realizată prin toate mijloacele și metodele posibile. O consecință a acestui tip de terorism este și apariția unui nou fenomen, denumit “homegrown terrorism”. Acesta este împărțit în trei categorii: imigranți sau vizitatori, generația a doua sau a treia a diasporei musulmane și cei convertiți la islam. Printre cele mai

¹ Christopher Rudolph, “Constructing an Atrocities Regime: The Politics of War, Crime Tribunals (2001) în: Beth A. Simmons și Richard H. Steinberg (ed.), “International Law and International Relations”, SUA: Cambridge University Press, 2007, pp. 598- 600.

² Randall D. Law, “Istoria terorismului: De la asirieni la jihadiști”, București: Editura Corint, 2017, p.436

³ Ray Michael, “Madrid train bombings of 2004”, *Encyclopedia Britannica*, 2020, <https://www.britannica.com/event/Madrid-train-bombings-of-2004>, accesat în 09.05.2021.

⁴ Șerban Filip Cioculescu, “Terorismul un fenomen străvechi, dar totodată nou și suprinzător” în: Daniel Biro (coord.), *Relații Internaționale Contemporane: teme centrale în politica modernă*, București: Editura Polirom, 2013, p.143.

⁵ Glenn Beck, “Islamism: Planul secret de creare a califatului”, București: Editura Corint, 2016, pp. 82-85.

relevante exemple în acest sens putem aminti atentatele asupra sistemului de transport din Londra din 2005¹ sau mai atentatul de la Westminster din 2017, în ambele cazuri acestea fiind realizate de descendenți europeni ai unor părinți musulmani. Dintre toate statele europene, Anglia a fost cea mai afectată de terorismul domestic, acest lucru fiind determinat de o serie de factori precum: fluxul de imigranți islamici din anii 70–80’, promovarea multiculturalismului și a unei politici permissive și tolerante față de străini, politica externă adoptată în conformitate cu principiile SUA, inamicul principal Al Qaeda și comunitatea numeroasă de musulmani care locuiesc în această țară.²

PROCESUL RADICALIZĂRII ISLAMICE

Pentru a putea descrie cât mai clar complexitatea procesului de radicalizare trebuie mai întâi să înțelegem diferențele dintre conceptele de extremism, terorism și radicalism. Încă de la început trebuie menționat faptul că aceste concepte sunt interdependente și interconectate, iar în cazul primilor doi termeni, putem aprecia că terorismul reprezintă doar o altă etapă mai avansată a extremismului, care poate fi, în funcție de contextul, motivațiile și obiectivele urmărite, de mai multe feluri. În baza celor prezentate anterior, putem observa faptul că trecerea de la extremism la terorism se poate realiza în mod natural în momentul în care violența depășește sau atinge un anumit nivel, iar regulile și cutumele sociale nu sunt doar încălcate ci și desființate. În ceea ce privește radicalismul, acesta reprezintă o etapă premergătoare a terorismului religios, în cadrul căreia sunt recrutații noii adepți și stabilite metodele și tacticile pentru realizarea unui act terorist, motivațiile fiind de regulă de ordin ideologic. Spre deosebire de extremism și formele terorismului clasic, unde acțiunile sunt realizate de grupuri sau grupări, în cazul terorismului religios acestea sunt inițiate de cele mai multe ori independent, de persoane care de regulă manifestă un comportament deviant sau în afara normelor sociale, având o predispoziție crescută la radicalizare.

O caracteristică indispensabilă în procesul de radicalizare este ideologia, unde în doctrinarea reprezintă factorul principal în realizarea procesului de radicalizare, fie că vorbim de un individ sau de un grup aparținând unei minorități etnice. Evenimentele asociate terorismului religios din SUA și de pe continentul european au evidențiat faptul că procesul de radicalizare islamică, precum și alte acțiuni specifice acestui tip de terorism, reprezintă o amenințare iminentă la adresa securității naționale și internaționale. Procesul radicalizării islamice poate fi descris cel mai bine ca fiind un proces prin care indivizi sau grupuri de indivizi adoptă o nouă viziune asupra lumii, bazată pe credințe extreme și de obicei în opoziției cu status quo și a valorilor sale³. De regulă aceste persoane sau grupuri de persoane sunt influențate în a se radicaliza, atât de factori extrinseci, cât intrinseci, precum: eșecul integrării lor în societate, accesarea unor site-uri sau aplicații cu conținut radical (e-islam, islamism virtual etc.), frecventarea unor moschei conduse de imami extremiști, vizite secrete în țări în care adepții radicalismului islamist sunt majoritari, precum Pakistan sau Afganistan, unde primesc și o instruire specifică în acest sens.⁴ Este important să subliniem faptul că acest proces

¹ Kimberley L. Thachuk, Marion E. “Spike” Bowman și Courtney Richardson, “Homegrown Terrorism: The Threat Within, *Center for Technology and National Security Policy National Defense University*, 2008, pp. 1-2, <https://bit.ly/3ruZcEn>, accesat în 09.05.2021.

² Lorenzo Vidino și James Brandon, “Countering Radicalization in Europe”, *International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence*, 2012, pp. 11-12, <https://icsr.info/wp-content/uploads/2012/12/ICSR-Report-Countering-Radicalization-in-Europe.pdf>, accesat în 09.05.2021.

³ Peter R. Neumann, “The trouble with radicalization”, *International Affairs*, Volumul 89, Nr. 4, 2013, pp. 874-875, DOI: 10.1111/1468-2346.12049, accesat în 10.05.2021.

⁴ Șerban Filip Cioculescu, *Op.cit.*, p.146.

poate avea loc, atât în cazul cetățenilor de origine musulmană, născuți în țările arabe, cât și a cetățenilor europeni, descendenți ai unor părinți musulmani. De cele mai multe ori contextul socio-politic și neadaptarea sau negarea status-quo-ului de către aceste persoane determină radicalizarea, contribuind la consolidarea ideilor și atitudinilor violente. Ideologia salafistă care are la bază o interpretare violentă și exclusivă a credinței islamice contribuie la crearea unei legături comune între indivizi sau grupuri de acest fel, reprezentând și justificarea pentru acțiunile criminale pe care le vor comite.¹

Datorită creșterii exponențiale la nivel mondial și a pericolului pe care îl reprezintă pentru societățile civilizate, fenomenul radicalizării islamice a devenit o temă de importanță națională, guvernele și instituțiile abilitate în domeniul securității tratând cu maximă atenție acest subiect. La nivelul Uniunii Europene au fost adoptate o serie de măsuri pentru prevenirea și combaterea fenomenului radicalizării islamice, printre acestea una dintre cele mai relevante fiind înființarea în anul 2011 a Rețelei de Conștientizare a Radicalizării (RAN) formată din aproximativ 6000 de profesioniști (profesori, asistenți sociali, polițiști etc.) din statele UE, care lucrează cu cei care au trecut sau sunt vulnerabili radicalizării islamice și extremismului violent.² De asemenea, majoritatea statelor membre au adoptat strategii sau planuri de acțiune împotriva radicalizării și extremismului violent, printre acestea se numără Olanda (National action plan for a global approach to tackle Jihadism-2014), Norvegia (Action plan against Radicalisation and Violent Extremism-2016)³, Austria (The Austrian Strategy for the Prevention and Countering of Violent Extremism and Deradicalisation-2017) etc.⁴. Ca urmare a istoricului și a numeroaselor experiențe teroriste de sorginte diferită, fie ele islamiste, separatiste sau anarhice, continentul european trăiește o tensiune constantă, fiind perceput ca o potențială țintă a atacurilor teroriste. Acestea nu doar că au ridicat gradul de conștientizare al statelor membre, ci au sporit și interesul pentru studierea fenomenului de radicalizare islamică, considerat principalul factor determinant al acestei problematice. Toate acestea se datorează în principal faptului că o mare parte dintre atacurile realizate sunt produsul unor inițiative individuale și doar o mică parte, cele de o anvergură mai mare, sunt legate de grupări care operează în afara granițelor europene. Intensificarea interesului pentru studierea fenomenului terorist și implicit a radicalizării, a relevat faptul că pe continentul european există o lipsă a cercetărilor empirice în acest domeniu, dublată de numeroasele demersuri realizate incomplet sau fără concluzii pertinente cu privire la aceste manifestații. Cu toate acestea, la nivelul Uniunii Europene au fost adoptate o serie de măsuri, care pe lângă înființarea Rețelei de Conștientizare a Radicalizării (RAN) au inclus și o serie de proiecte transfrontaliere, precum proiectul COPPRA inițiat de Comisia Europeană. Obiectivele sale au inclus evidențierea aportului ofițerilor din prima linie, încurajarea derulării de programe de instruire cu aceștia și furnizarea de materiale și instrumente necesare derulării programelor în cauză. Mai mult decât atât, s-a încercat inclusiv o abordare mai pragmatică, prin prevenirea aderării tinerilor la mișcări extremiste de sorginte islamică, fiind oferite în acest sens servicii de consiliere familială și sprijin familiilor acestora de către organizații specializate. Unul dintre cele mai relevante exemple este organizația Hayat cu sediul în Germania, care pornind de la premisa că familia

¹ European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation, "Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism", *Clingendale Institute*, 2008, p.14.

https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20080500_cscp_report_vries.pdf, accesat în 09.05.2021.

² European Commission, „About RAN”, EC, <https://bit.ly/3q2PB7u>, accesat în 08.05.2021

³ Norwegian Ministry of Justice and Public Security, “Action plan against Radicalisation and Violent Extremism”, 2016, <https://rm.coe.int/action-plan-norway-nov-2016/16806bdb50>, accesat 10.05.2021.

⁴ Federal Ministry of the Interior, “The Austrian Strategy for the Prevention and Countering of Violent Extremism and Deradicalisation”, *BVT.GV*, 2017, <https://bit.ly/3rB5r9Y>, accesat în 10.05.2021.

reprezintă principalul nucleu social care poate influența deciziile tinerilor musulmani radicalizați, încearcă împiedicarea acestora la acțiuni violente.¹

Unii teoreticieni în domeniu au încercat să explice și să înțeleagă complexitatea procesului de radicalizare, printre aceștia se numără Mitchell Silber și Arvin Bhatt, care au creat un model ce împarte procesul în 4 etape distincte: etapa de pre-radicalizare, etapa de autoidentificare, etapa de îndoctrinare și ultima etapă cea de jihadizare.² Concluziile întreprinse de aceștia au evidențiat faptul că radicalizarea în occident începe de regulă cu persoane care sunt nemulțumite de propria viață și de politicile promovate de guvernele țărilor în care trăiesc. Aceștia caută și formează grupuri cu indivizi cu sentimente sau viziuni asemănătoare, parcurgând o serie de evenimente sau experiențe care sunt finalizate în cele din urmă cu comiterea unui act terorist. Cu toate acestea, nu toți indivizii sau grupurile care se coagulează în baza ideilor menționate anterior ajung să fie teroriști, aceștia putând să renunțe din varii motive sau să adopte alte metode. De regulă radicalizarea are loc în urma expunerii unor factori externi și pe o perioadă mai îndelungată. Principalul factor determinant în Occident este ideologia jihadistă sau salafistă, care se dovedește a fi atractivă de regulă pentru bărbații și femeile tinere care provin din familii musulmane, născuți sau crescuți în Vest și pentru care reprezintă răspunsul sau salvarea. Inspirați și seduși de această ideologie, noii recruți ajung să comită acte teroriste în numele său, fiind îndrumați ideologic în alegerea țintelor și a metodelor folosite.³ Procesul de radicalizare islamică reprezintă catalizatorul unui fenomen denumit “homegrown terrorism” (terorismul domestic), care s-a manifestat în mai multe state europene, cele mai cunoscute evenimente fiind: atentatele de la Madrid din 2004, atacurile asupra sistemului de transport din Londra din 2005, atentatele de la Paris din 2015 și cele din Westminster din anul 2017.

PROPAGANDA IDEOLOGICĂ

Una dintre cele mai utilizate și cunoscute metode de radicalizare este cea a propagandei islamice, realizată de cele mai multe ori prin intermediul internetului sau a sistemelor electronice. Calea spre radicalizare realizată de organizațiile extremist-teroriste prin intermediul platformelor de socializare implică atragerea adeptilor prin videoclipuri ce conțin mesaje manipulative sau de glorificare a islamului, prezentându-l într-o lumină foarte pozitivă. În acest sens una dintre cele mai întâlnite tipologii este radicalizarea individuală sau autoradicalizarea, ce presupune accesarea voluntară de material radicalist și prin contactul direct cu vectorul radicalizant, precum participarea la evenimente cu circuit închis (conferințe, predici etc.). Cei mai vulnerabili la aceste tehnici de radicalizare sunt tinerii proveniți din familii dezorganizate sau sărace, care nu au un sistem propriu de valori și nu posedă o bază de cunoștințe cu privire la religia sau ideologia respectivă, aceștia devenind ținte facile ale retoricii recrutorului. În tot acest proces factorul psihologic joacă un rol determinant, izolarea psihologică fiind una și cea mai importantă dintre etapele radicalizării, prin care sunt întrerupte relațiile cu mediul social (familie, prieteni) și consolidate cele cu organizația teroristă.⁴ Făcând

¹ Sorin Cozma, “(Auto)Radicalizarea Islamică. Prevenirea și combaterea unei manifestări necuantificabile”, *Revista Intelligence*, 2014, <https://intelligence.sri.ro/autoradicalizarea-islamica-prevenirea-si-combaterea-unei-manifestari-necuantificabile/>, accesat în 10.05.2021.

² Tinka Veldhuis & Jørgen Staun, “Islamist Radicalisation: A Root Cause Model”, *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, 2009, <https://bit.ly/3cQo45x>, pp. 15, accesat în 10.05.2021.

³ Mitchell D. Silber și Arvin Bhatt, “Radicalization in the West: The Homegrown Threat”, *NYPD*, 2007, p. 16, <https://bit.ly/3rx3gUJ>, accesat în 10.05.2021.

⁴ Alin Oprea, „#Millennialradical. Radicalizarea adolescenților”, *Intelligence.SRI*, 2019, <https://intelligence.sri.ro/millennialradical-radicalizarea-adolescentilor/>, accesat în 10.05.2021.

abstracție de celebrul caz a lui Jihadi Jake din Australia, voi face referire la un exemplu autohton și mai recent, cel al femeii din Arad care a fost condamnată la închisoare pentru propagandă teroristă. Aceasta a devenit chiar ea victima unei astfel de metode de radicalizare, intrând în legătură cu cetățeni străini proveniți din zone geografice cu problematică teroristă activă și care au rolul de a recruta diferite persoane. Printre acțiunile sale s-au numărat: accesarea repetată a unor materiale de propagandă teroristă, promovarea conceptelor radical islamice prin mesaje de propagandă și canale de comunicare informatice, deținerea în scopul însușirii ideologiei teroriste a unor astfel de materiale și în vederea folosirii lor pentru instigarea la violență și acte de terorism.¹ Rețele de socializare, precum Facebook sau Tweeter sunt intens folosite de către teroriști pentru acapararea internautilor, în special a de tinerilor naivi. Printre cele mai active organizații teroriste în mediul online se numără ISIS, care conduce o campanie online complexă și bine organizată. Aripa propagandistică a ISIS, al-Hayat Medica Center este cea care răspândește o serie de filmulețe și videoclipuri prin care imită filmele hollywoodiene cu scopul de a atrage atenția tinerilor occidentali. Aceste videoclipuri includ de cele mai multe ori și fragmente muzicale sau versuri traduse în engleză și alte limbi europene, cele mai recente înfățișând chiar jihadiști vorbind în limba engleză.²

TERORISTUL “LUP SINGURATIC”

În cazul autoradicalizării un element esențial este reprezentat de mediul socio-politic în care indivizii se regăsesc. Lipsa vieții sociale și a obligațiilor care derivă din aceasta favorizează procesul de autoradicalizare, izolând subiectul de alte influențe externe sau control social, oferind un cadru propice dezvoltării unei ideologii extremiste și planificării unui atac. Precum în cazul oamenilor recrutați de organizațiile teroriste în momente de cumpănă ale vieții lor, când timpul acestora este reorientat dinspre angajamentele și activitățile zilnice spre activități politice și ideologice, acest lucru se manifestă și în cazul autoradicalizării. Mulți teroriști lupi singuratici suferă de inaptitudine socială și comportament deviant, care i-au determinat să devină într-un moment al vieții mai izolați față de restul lumii. Având de regulă puțini prieteni și contacte sociale, pentru teroriștii lupi singuratici spațiul social reprezintă un mediu ostil, simțindu-se mult mai confortabil în mediul online, unde pot avea acces la o comunitate care împărtășește aceeași viziune sau idei comune. Accesibilitatea facilă la materialele extremiste și islamice disponibile pe diferite platforme online servesc ca instrumente perfecte pentru autoradicalizare, anonimatul internetului contribuind semnificativ la atragerea de noi adepți, îngreunând totodată identificarea acestora și susținând diseminarea mai rapidă a violenței rasiale și a infracțiunilor motivate de ură.³

Actele teroriste comise de cei pe care literatura de specialitate îi numește “lupi singuratici”(lone wolf) reprezintă un fenomen care a început să dobândească importanță crescută la începutul secolului XXI. Analistii de specialitate definesc acești teroriști ca fiind persoane ce realizează atacuri teroriste individual și independent de organizațiile teroriste cunoscute, fiind totodată mult mai greu de identificat, iar atacurile acestora mult mai greu de

¹ Bogdan Păcurar, “O româncă a fost condamnată definitiv la un an și jumătate închisoare cu executare pentru propagandă teroristă”, *DIGI 24*, 2021, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/justitie/o-romanca-a-fost-condamnata-definitiv-la-un-an-si-jumatate-inchisoare-cu-executare-pentru-propaganda-terorista-1429972>, accesat în 10.05.2021.

² Lisa Blaker, “The Islamic State’s Use of Online Social Media”, *The Journal of the Military Cyber Professionals Association*, Vol. 1, nr.1, 2015, pp. 3-4, <https://core.ac.uk/download/pdf/154473508.pdf>, accesat în 10.05.2021

³ Katie Cohen, “Who will be a lone wolf terrorist? Mechanisms of self-radicalisation and the possibility of detecting lone offender threats on the Internet”, *Swedish Defence Research Agency*, 2012, pp.14 -16, <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--3531--SE>, accesat în 10.05.2021.

prevenit. Spre deosebire de terorismul tradițional, terorismul realizat de lupii singuratici presupune atacuri teroriste efectuate de persoane care operează individual, nu aparțin unui grup terorist organizat sau a unei rețele teroriste și ale căror mod de operare este conceput și dirijat de către individ fără nicio comandă externă directă sau ierarhică. Terorismul lupului singuratic nu este un fenomen recent, el datând încă din secolul al XIX-lea, atunci când actele de violență individuală erau caracteristice acțiunilor violente ale anarhiștilor. Anarhiștii individuali au fost implicați într-o serie extinsă de asasinat și atacuri împotriva instituțiilor și organizațiilor care reprezentau valorile societății burgheze.¹

CONCLUZII

În concluzie, putem spune că fenomenul terorist reprezintă una dintre cele mai mari probleme de securitate (poate chiar cea mai mare) cu care se confruntă întreaga comunitate internațională. Analizând exemplele prezentate anterior putem observa că evoluția acțiunilor teroriste de la un fenomen izolat la unul care implică pregătire, planificare și organizare, a determinat apariția unei amenințări asimetrice și imprevizibile, care de cele mai multe ori este direct proporțională cu vulnerabilitățile societății contemporane, și care evoluează și se adaptează întocmai progresului acesteia. Cu toate acestea, scopul a rămas același și anume de a inocula frică, panică și neîncredere în rândul populației, în timp ce își fac cunoscută cauza religioasă sau politică (ori ambele). Indiferent de tipul sau forma pe care terorismul o îmbracă, acțiunile sale sunt condamnabile, precum și cei care le întreprind, faptele lor rămân în conștiința publică pentru cruzimea și ororile pe care le lasă în urmă. În prezent, întreaga comunitate internațională de la state emergente până la cele puternic dezvoltate depun eforturi pentru a preveni și contracara acest fenomen, atât la nivel național prin instituții de intelligence și de profil, cât și la nivel internațional, prin intermediul organizațiilor internaționale angajate în această luptă, precum OSCE, ONU sau NATO. Din nefericire, odată cu intensificarea avansului tehnologic, grupările teroriste au dobândit posibilitatea de a se răspândi la nivel global prin intermediul internetului și a platformelor de socializare. În prezent mediul online a devenit principala sursă de recrutare a noilor teroriști, propaganda ideologică islamistă fiind principalul instrument de radicalizare, prin care în ultimele decenii grupările teroriste au recrutat sau influențat realizarea de atacuri teroriste în țările europene.

¹Ramón Spaaij, “The Enigma of Lone Wolf Terrorism: An Assessment”, *Studies in Conflict & Terrorism*, DOI: 10.1080/1057610X.2010.501426, 2010, pp.856 – 859.

BIBLIOGRAFIE

Cărți:

1. Arădăvoaice Gh., Iliescu D., Niță L.D, “Terorism, antiterorism, contraterorism”, București: ANTET, 1997, p.55;
2. Beck Glenn, “Islamism: Planul secret de creare a califatului”, București: Editura Corint, 2016, pp.82-85;
3. Cioculescu Filip Șerban, “Terorismul un fenomen străvechi, dar totodată nou și suprinzător” în: Biro Daniel (coord.), Relații Internaționale Contemporane: teme centrale în politica modernă, București: Editura Polirom, 2013, p.143;
4. Freedman Lawrence, “Viitorul războiului. O istorie”, 2019, București: Editura Kronika, p. 251 254;
5. Law D. Randall, “Istoria terorismului: De la asirieni la jihadiști”, București: Editura Corint, 2017, p.436;
6. Rudolph Christopher, “Constructing an Atrocities Regime: The Politics of War, Crime Tribunals (2001) în: Beth A. Simmons și Richard H. Steinberg (ed.), “International Law and International Relations”, SUA: Cambridge University Press, 2007, pp. 598- 600.
7. Stăncilă Mirela și Atanasiu Lucian, “Terorismul — Răul din umbră al începutului de secol”, București: Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I, 2014, pp. 18-20;

Surse online:

8. ***, “Terorismul - istoric, forme, combatere”, *Culegere de studii*, București: Editura Omega, 2001, p. 25;
9. Alexandru Marian, “Reglementarea terorismului prin acte de drept intern și internațional”, *Juridica*, Volumul 5, Nr. 2, 2016, <https://bit.ly/3tyXC6c>;
10. Blaker Lisa, “The Islamic State ’s Use of Online Social Media”, *The Journal of the Military Cyber Professionals Association*, Vol. 1, nr.1, 2015, pp. 3-4, <https://core.ac.uk/download/pdf/154473508.pdf>;
11. Bryant M. Jonathan, ”Ku Klux Klan in the Reconstruction Era”, *New Georgia Encyclopedia*, 2002, <https://www.georgiaencyclopedia.org/articles/history-archaeology/ku-klux-klan-reconstruction-era>;
12. Centrul de Studii Strategice de Securitate „Fizionomia Terorismului. Organizații Și Structuri Teroriste” în Gheorghe Văduva (ed), *Terorismul. Dimensiune Geopolitică Și Geostrategică. Războiul Terorist. Războiul Împotriva Terorismului*, București, 2002, pp. 38-39, https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/terorismul.pdf;
13. Cohen Katie, “Who will be a lone wolf terrorist? Mechanisms of self-radicalisation and the possibility of detecting lone offender threats on the Internet”, *Swedish Defence Research Agency*, 2012, pp.14 -16, <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--3531--SE>;
14. Dirlik Arif, Woodcock George, Rosemont Franklin și Miller Martin A., "anarchism", *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/anarchism>
15. European Commission, „About RAN”, *EC*, <https://bit.ly/3q2PB7u>;
16. European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation,” *Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism*, Clingendale Institute, 2008, p.14. https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20080500_cscp_report_vries.pdf.
17. Federal Ministry of the Interior, “The Austrian Strategy for the Prevention and Countering of Violent Extremism and Deradicalisation”, BVT.GV, 2017, <https://bit.ly/3rB5r9Y>;
18. Krause, Lincoln “A War to the Death’: The Ugly Underside of an Iconic Insurgency”, *War on the Rocks*, 2019, <https://warontherocks.com/2019/04/a-war-to-the-death-the-ugly-underside-of-an-iconic-insurgency/>;
19. Lefebvre Stephane, “Perspectives on Ethno-Nationalist/ Separatist Terrorism”, *Conflict Studies Research Centre*, pp.1-4, 2003, https://www.files.ethz.ch/isn/39989/06_Aug.pdf;
20. Michael Ray, "Madrid train bombings of 2004", *Encyclopedia Britannica*, 2020, <https://www.britannica.com/event/Madrid-train-bombings-of-2004>;
21. Neumann R. Peter, “The trouble with radicalization”, *International Affairs*, Volumul 89, Nr. 4, 2013, pp. 874-875, DOI: 10.1111/1468-2346.12049;
22. Norwegian Ministry of Justice and Public Security, “Action plan against Radicalisation and Violent Extremism”, 2016, <https://rm.coe.int/action-plan-norway-nov-2016/16806bdb50>;
23. Oprea Alin, „#Millennialradical. Radicalizarea adolescenților”, *Intelligence.SRI*, 2019, <https://intelligence.sri.ro/millennialradical-radicalizarea-adolescentilor/>;

24. Păcurar Bogdan, “O româncă a fost condamnată definitiv la un an și jumătate închisoare cu executare pentru propagandă teroristă”, *DIGI24*, 2021, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/justitie/o-romanca-a-fost-condamnata-definitiv-la-un-an-si-jumatate-inchisoare-cu-executare-pentru-propaganda-terorista-1429972>;
25. Prican Andreea, “Teroare, de la sicari la iacobini”, *Intelligence.SRI*, 2021, <https://intelligence.sri.ro/teroarea-de-la-sicari-la-iacobini/>;
26. Rapoport C. David, “The Four Waves of Rebel Terror and September 11”, *Anthropoetics*, vol, VIII, nr.1, 2002, <http://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/#b19>;
27. Sant Cassia Paul, “Martyrdom and witnessing: Violence, terror and recollection in Cyprus”, 2017, pp. 24-26, doi: 10.1080/09546559908427494,
28. Silber D. Mitchell și Bhatt Arvin, “Radicalization in the West: The Homegrown Threat”, *NYPD*, 2007, p. 16, <https://bit.ly/3rx3gUJ>;
29. Spaaij Ramón, “The Enigma of Lone Wolf Terrorism: An Assessment”, *Studies in Conflict & Terrorism*, DOI: 10.1080/1057610X.2010.501426, 2010, pp.856 – 859;
30. Thachuk L. Kimberley și Marion E., “Spike” Bowman și Richardson Courtney, “Homegrown Terrorism: The Threat Within, Center for Technology and National Security Policy National Defense University, 2008, pp. 1-2, <https://bit.ly/3ruZcEn>;
31. Veldhuis Tinka și Staun Jørgen, “Islamist Radicalisation: A Root Cause Model”, *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, 2009, <https://bit.ly/3cQo45x>, pp. 15;
32. Vidino Lorenzo și Brandon James, “Countering Radicalization in Europe”, *International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence*, 2012, pp. 11-12, <https://icsr.info/wp-content/uploads/2012/12/ICSR-Report-Countering-Radicalization-in-Europe.pdf>;
33. von Borcke Astrid, “Violence and Terror in Russian Revolutionary Populism: the Narodnaya Volya, 1879-83”, în: Wolfgang J. Mommsen și Gerhard Hirschfeld (eds.), *Social Protest, Violence and Terror in Nineteenth- and Twentieth-century Europe*, Londra: The MacMillan Press LTD, 1982, pp. 48-49.
34. Yamahata Yatana, “Decolonising World Politics: Anti-Colonial Movements Beyond the Nation-State”, *E-INTERNATIONAL RELATIONS*, 2019, <https://www.e-ir.info/2019/12/15/decolonising-world-politics-anti-colonial-movements-beyond-the-nation-state/>.